

تطبیق مفهوم جهانی شدن بر حکومت واحد جهانی از منظر اسلام

زینب کریم‌لو^۱

چکیده

موضوع مقاله حاضر تطبیق مفهوم جهانی شدن بر حکومت واحد جهانی از منظر اسلام است. اهمیت موضوع فوق به‌گونه‌ای است که جزء موضوعات اصلی دوران معاصر در جوامع مختلف بوده و بحث از مفاهیم گوناگون ارائه شده در آن، توسط مکتب‌های مختلف علمی - دینی مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. از آنجایی که دین مبین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین آسمانی به شمار می‌آید، به واسطهٔ اولیاء الهی علیهم‌السلام نیز - این دین - به عنوان دینی جهان شمول معرفی شده و در بسیاری از آیات قرآن کریم و روایات صادر از معصومین (علیهم‌السلام)، مسائل مرتبط با جهانی شدن دین اسلام یا حکومت واحد جهانی، مطرح گشته است. عقاید حقّهٔ دین اسلام و گسترهٔ ضروریات اعتقادی آن نیز با موضوع مهدویت پیوندی ناگسستنی دارد؛ بنا بر این، تطبیق مفهوم جهانی شدن دین اسلام، از زمان نزول وحی و قرآن کریم تا عصر غیبت کبری، همواره مورد بررسی دانشمندان و علماء اسلامی و اندیشمندان غیر اسلامی و مستشرقین بوده است. لازم به ذکر است که با شناخت مفاهیم و تطبیق آن با مستندات موضوع فوق، حصول معرفت نسبت به امورات آخرالزمانی، امکان و ایجاد آمادگی لازم جهت زمینه‌سازی حکومت واحد جهانی دوران ظهور موعود آخرالزمان (حضرت حجت بن الحسن عسکری عجل الله تعالی فرجه الشریف) نیز فراهم خواهد شد. بر این اساس هدف مقاله حاضر، بیان تطبیق مفهوم جهانی شدن بر حکومت واحد جهانی و تناسب محتوایی این امر مهم با اعتقاد به منجی مهدویت و تشکیل حکومت واحد جهانی موعود در آخرالزمان (امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف) است. مقاله حاضر با روش نقلی - وحیانی با رویکرد توصیفی و ابزار کتابخانه‌ای، به جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های روایی و تفسیری در این موضوع می‌پردازد و با بهره‌گیری از استنادات روایی و آموزه‌های وحیانی قرآن کریم به این مهم دست یافت که جهانی شدن همان یکسان‌سازی جوامع بشری در چارچوب اصول و قوانینی کاربردی جهت تمدن‌سازی و حصول اهداف متعالی و واحد ادیان الهی است. جهانی‌سازی شامل یک پدیدهٔ عملکردگرایانه است که مؤلفه‌های بسیاری در آن به ایفای نقش می‌پردازند. تشکیل حکومت واحد جهانی نیز بر اساس شمول و فراگیری معارف اسلامی و در نهایت ایجاد خداباوری در انسان‌ها خواهد بود.

واژگان کلیدی: حکومت جهانی، جهانی‌سازی، جهانی شدن، مهدویت، دین اسلام.

۱. زینب کریم‌لو، طلبه سطح دو مدرسه کوثر قزوین، سال ۱۴۰۰ هـ.ش.

مقدمه

موضوع جهانی شدن از جمله موضوعاتی است که در میان اکثریت جوامع بشری و ادیان گوناگون با جدیت مطرح شده است. در بسیاری از مکتب‌های مختلف علمی-دینی، در بسیاری از آثار دانشمندان و فیلسوفان غربی و شرقی (مستشرقین) و علماء و دانشمندان علوم اسلامی و ... درباره مفهوم، علل و دیگر مسائل مرتبط با موضوع فوق، نظریات مختلفی مطرح گشته است. در نظریات ارائه شده در این بین، موضوع جهانی شدن با بحث‌هایی از حوزه سیاست و حکومت، نیز پیوند محکمی خواهد داشت. بیشتر آراء و نگرش‌ها، مقولات مختلفی چون: علم اقتصاد، علم سیاست، علوم مرتبط با فرهنگ و تمدن اسلامی، علوم مربوط به حوزه اجتماع و رسانه همانند دیگر حوزه‌های علوم بشری در این زمینه، هماهنگ و مرتبط شده و فعالیت‌ها و اهداف عملکردی آن‌ها با یکدیگر پیوندی نزدیک خواهد خورد تا تحت یک حکومت واحد جهانی عرضه گردند. در میان جوامع اسلامی، دین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین آسمانی، همواره به واسطه پیامبر اکرم صل الله علیه و آله و سلم و اولیای الهی علیهم السلام به عنوان دین جهانی معرفی شده و در بسیاری از آیات و روایات، موضوع ایجاد یک حکومت واحد جهانی در آخر الزمان توسط آخرین امام از تبار خاندان رسالت علیهم السلام و جهان شمول بودن دین مبین اسلام مطرح گشته است، به همین سبب این مسأله، همواره مورد بحث و بررسی دانشمندان و علماء اسلامی، اندیشمندان و مستشرقین و هر انسان حقیقت‌جو و کمال طلبی، در طول تاریخ بشری و اعصار گوناگون آن بوده است؛ از آنجایی که شناخت هرچه بهتر موضوع مذکور، ابعاد دیگری از این مسأله مهم و حیاتی مورد نظر در ادیان آسمانی از جمله دین اسلام را روشن می‌سازد، پس ضروری است تا با ارائه مفهوم کامل و تطبیق موردی آیات و روایات در دست، به این بحث پرداخته شود.

در بررسی‌های به عمل آمده، دو سؤال دیده می‌شود:

الف) مفهوم عام جهانی شدن چیست و چه ارتباطی با تشکیل حکومت واحد جهانی از منظر دین اسلام خواهد داشت؟

ب) مفهوم خاص جهانی شدن چه بوده و چه ارتباطی با تشکیل حکومت واحد جهانی از منظر دین اسلام خواهد داشت؟

در واقع این مقاله جهان شمولی دین اسلام را در سایه حکومت واحد جهانی امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مطرح و بررسی می‌نماید. به بیان دیگر، علاوه بر مفهوم‌شناسی دقیق واژه جهانی شدن، این واژه را با نگاه دقیق‌تری در باره حکومت واحد جهانی امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در آخر الزمان و از منظر دین اسلام تبیین کرده و به ارتباط تنگاتنگ این دو موضوع با یکدیگر پرداخته می‌شود. از آنجایی که این دو مقوله به هیچ عنوانی از یکدیگر متمایز نیستند، بنا

بر این عدم توجه و دقت در یکی از این مقولات، فهم معنای دیگر و کارایی آن را دچار مشکل خواهد کرد. پس ضروری است که هر دو مقوله نسبت به یکدیگر نیز شناسایی و مورد ارزیابی قرار گیرند. علاوه بر آنکه این موضوع در علوم مختلفی همچون علم سیاست، علم جامعه‌شناسی، علم کلام و فلسفه و ... قابل بررسی است، به دلیل اهمیتی که دارد، در دیگر علوم بشری نیز مورد تحقیق و پژوهش قرار می‌گیرد. در مقاله حاضر این موضوع مهم را از بُعد الهی - دیدگاه آموزه‌های وحیانی اسلام و علوم دینی - و با استناد به موارد فوق و ارتباط با مقوله مهدویت و تشکیل حکومت واحد جهانی توسط امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مورد تفحص قرار خواهد گرفت.

جهانی شدن موضوعی است که در دنیای معاصر، بسیاری از حکومت‌ها و سیاستمداران دنیای امروز در پی دستیابی به این هدف بوده و تلاش می‌کنند تا حکومتی واحد را طبق منافع و عقاید خود ایجاد کنند که نتیجه آن دور شدن از خداواری و دین‌گریزی در بشریت است، بنا بر این توجه به این مسأله و بیان ارتباط تنگاتنگ آن با عصر ظهور منجی آخرالزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و تشکیل حکومت واحد جهانی در زمان حاضر بسیار ضرورت دارد.

هدف از انجام مقاله حاضر بیان تطبیق مفهوم و جایگاه جهانی شدن از منظر دین اسلام است که با روش نقلی - وحیانی با رویکرد توصیفی و استفاده از ابزار کتابخانه‌ای انجام می‌شود.

بحث از مهدویت و جهان شمولی دین اسلام در آخر الزمان و چیره شدن آن در این کره خاکی، موضوع داغ بسیاری از محافل علمی و اندیشمندان در بسیاری از جوامع انسانی، حکومت‌ها، مکاتب و نحله‌های گوناگون بوده و بارها مورد بررسی قرار گرفته است، زیرا برپایی چنین حکومتی و تشکیل آن، امکان بروز خطر و آسیب‌های جبران ناپذیری را برای طالبان قدرت و حاکمیت، سرمایه‌داران و حاکمان مستبد جهان به همراه خواهد داشت، پس نمی‌توان از آن چشم‌پوشی نمود. در این زمینه، پژوهش‌های فراوانی انجام شده است که می‌توان به چند مورد از آن اشاره نمود:

کتاب جهانی شدن حکمرانی و جایگاه دین در سیاست بین‌الملل، نوشته علی کرمی؛ در کتاب حاضر به نقد علوم اجتماعی در کل و روابط بین‌الملل به طور خاص اشاره شده و نادیده گرفتن دین و تقلیل آن در راه سکولاریزه شدن را اثبات می‌نماید. بر اساس محتوای کتاب فوق، مفهوم-سازی دین در سیاست و روابط بین‌الملل امری بسیار مهم تلقی شده که به غنای این رشته می-افزاید. در این صورت حکومت دینی بر تمامی جنبه‌های زندگی انسان‌ها اثرگذار می‌باشد، این امر در حوزه روابط بین‌الملل و تحقق حکومت واحد جهانی الزام آور خواهد بود.

کتاب درآمدی بر اسلام و جهانی شدن؛ نویسنده: سید عبدالقیوم سجادی؛ کتاب فوق جهانی شدن را فرایندی اصولی در زندگی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی افراد بشر معرفی کرده و ماهیت هستی انسان‌ها را به آن وابسته می‌داند. در این نوشتار ضمن شرح پیامدها و نقاط چالش‌زای

جهانی شدن نسبت به فرهنگ و اندیشه اسلامی، پاسخ اندیشه‌وران مسلمان را نیز نسبت به تشکیل حکومت واحد جهانی بازخوانی کرده و به جهت‌گیری موضوع مربوطه می‌پردازد.

کتاب اسلام و جهانی شدن: بررسی امکان جهانی شدن اسلامی در قرن ۲۱، نویسند: رضا غلامی؛ مهمترین مباحث این کتاب، حول امکان شکل‌گیری و جهانی شدن اسلام، با استفاده از فرصت‌های ناشی از تفکر و ایده‌پردازی در آن و چیستی جهانی شدن اسلام و تفاوت آن با جهانی شدن مصطلح در جهان؛ و در نهایت نسبت جهانی شدن اسلامی قبل از ظهور حضرت مهدی و جهانی شدن اسلامی بعد از ظهور حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

❖ کتب و منابع دیگر به روایت مشخصات:

- ✓ علی اصغر کاظمی، جهانی‌شدن فرهنگ و سیاست، ۱۳۷۹هـ.ش؛
- ✓ امانوئل والرشتاین، «سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی»، مطالعات راهبردی ۱۳؛
- ✓ سیدهاشم حسینی بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ۱۴۱۷هـ.ق، ج ۳؛
- ✓ فضل بن حسن طبرسی، مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، ۱۴۰۸هـ.ق، ج ۴؛
- ✓ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ۱۴۰۳هـ.ق، ج ۱۶؛
- ✓ محمدرضا حکیمی و دیگران، الحیاء، ۱۳۶۸هـ.ش، ج ۲؛
- ✓ مارسل بوازر، اسلام در جهان امروز، ۱۳۶۱هـ.ش؛
- ✓ سید محمد قطب، مسلمانان و مسأله جهانی‌شدن، ۱۳۸۲هـ.ش؛
- ✓ مهدی نکوئی سامانی، دین و فرایند جهانی‌شدن، ۱۳۷۶هـ.ش؛
- ✓ سیدهادی خسروشاهی، اسلام دین آینده جهان، ۱۳۵۱هـ.ش؛ و...

مقالات و پایان‌نامه‌ها:

۱- یحیی گل محمدی، «جهانی‌شدن و فرهنگ»، مجموعه مقالات فرهنگ در عصر جهانی‌شدن؛ چالش‌ها و فرصت‌ها، ۱۳۸۰هـ.ش؛ در مقاله مذکور به ارتباط فرهنگ جوامع با موضوع جهانی شدن اشاره شده و اصول و چارچوب‌های تحقق آن بیان گشته است.

۲- علی عادل عبدالحمید، «جهانی‌شدن و آثار آن بر کشورهای جهان سوم»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی ۱۱ و ۱۲؛ در این مقاله به آثار جهانی شدن بر کشورهای جهان سوم و در حال توسعه

اشاره گشته و رویکردهای پیشرفت و توسعه تکنولوژی موجود در کشورهای جهان سوم را معرفی و به طور کلی تبیین نموده است.

۳- محمدعلی، تسخیری و همکاران، «جهان‌شمولی اسلام و جهانی‌سازی»، مجموعه مقالات شانزدهمین کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۸۲ هـ.ش؛ در مقاله حاضر نیز به اصل جهان‌شمولی از دیدگاه اسلامی و تحقق هدف نهایی ادیان الهی به منظور تشکیل حکومت واحد جهانی سخن به میان آمده است.

در این مقاله سعی خواهد شد بیشتر مطالب و مفاهیم با زبانی ساده، روان و قابل فهم مطرح گردد. مطالب در حوزه خاص جهانی شدن یک حکومت که در لسان روایات و احادیث صادره از معصومین علیهم‌السلام با عنوان حکومت آخرالزمان یا حکومت صالحان بر جهان است، مطرح و بررسی گردید و سعی شد از پراکندگی مطالب جلوگیری به عمل آید و به دیدگاه‌ها و نظریات اندیشمندان اسلامی نیز به طور اختصار توجه گردید و مطالب به صورت دقیق جمع‌بندی شد.

مفهوم شناسی

۱- واژه جهانی شدن^۱ در لغت و اصطلاح

اول: جهانی شدن در لغت

واژه جهانی شدن در لغت از واژه «Globalization» در زبان انگلیسی گرفته شده است. در زبان عربی نیز کلمات «العولمه» و «الکوکبه» معادل جهانی شدن یا جهان‌گرایی ترجمه شده‌اند که عمدتاً کلمه «العولمه» مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۲

در این باره در جای دیگری نیز آمده است که:

«واژه جامعه‌شناسی جهانی شدن^۳ به فرایندی اطلاق می‌گردد که پس از انقلاب اطلاعاتی در جهان پدید آمده است و در طی آن جوامع گوناگون انسانی در تعامل روزافزون با یکدیگر، فرهنگی جهانی و فراگیر به وجود می‌آورند.»^۴

۱. معادل واژه جهانی شدن، جهانی شدن / synonym ؛ جهانی شدن / definition ؛ جهانی شدن / meanin .

۲. الحمادی، «ماو مظاهر جهانی شدن»، ترجمه عبدالله نکونام قدیمی، ص ۱۴.

۳. {Globalisation/ globalization}.

۴. دانشنامه زبان و ادب فارسی، خبرنامه گروه آموزش، ص ۳۸.

از دیدگاه اسلام، محور تمام امور در جامعه جهانی، خداوند متعال و احکام او خواهد بود. بنابراین حکومت جهانی امام مهدی علیه السلام، بر محور توسعه اخلاقی، اجتماعی، امنیتی استوار است و معنویت در آن جایگاه اساسی و مبنایی خواهد داشت.

هدف این حکومت واحد جهانی، شمول و فراگیری معارف اسلامی و در نهایت خداآوری است. پیشنهادها برای ادامه این روند تحقیقاتی:

- ✓ تدوین موسوعه‌ای از آیات و روایات در زمینه حکومت واحد جهانی - مهدوی، که موضوع بندی شده و دسترسی محققان را به این مجموعه عظیم آسان تر سازد؛
- ✓ تدوین و اجرای طرح جامعی برای فهرست نگاری کتب مربوط به این موضوع.

فهرست منابع

*قرآن کریم، ترجمه مهدی محیی‌الدین الهی قمشه‌ای (۱۳۵۲- ۱۲۸۰ هـ.ش)؛

* شریف‌رضی، نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، قم، چاپ چهارم، ۱۳۸۷ هـ.ش.

کتب

۱. ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، قاهره، دار احیاء الکتب العربیه، ۱۹۶۰ م.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، کمال الدین و تمام النعمه (اسلامیه)، ۲ جلد، دار الکتب الإسلامیه - تهران (ایران)، چاپ ۲، ۱۳۵۹ هـ.ش.
۳. ابن حماد، نعیم بن حماد بن معاویه بن الحارث، الفتن، مصحح: مجدی بن منصور شوری، بیروت - لبنان، ۱۴۲۳ هـ.ق.
۴. ابن خلکان، وفيات الاعیان و انباء ابناء الزمان مما ثبت بالنقل و السماع و أثبتته العیان، ۱۲۵۶ هـ.ق.
۵. ابن فارس، احمد بن فارس بن زکریا، ترتیب مقایس اللغه، ترتیب و تنقیح: علی عسگری و حیدر مسجدی، مرکز دراسات الحوزة و الجامعة، قم، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۶. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۵، دار صادر، بیروت، چاپ سوم، ۱۴۱۴ هـ.ق.
۷. _____، لسان العرب، بیروت، انتشارات داراحیاء التراث العربی، ج ۱۰، ۱۴۰۸ هـ.ق.

۸. ابن حنبل، احمد بن محمد، أحاديث المهدي عليه السلام من مسند أحمد بن حنبل و يليه كتاب البيان في أخبار صاحب الزمان عليه السلام، ۱جلد، جماعة المدرسين في الحوزة العلمية بقم، مؤسسة النشر الإسلامي - قم (ایران)، چاپ ۵، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۹. اصفهانی، راغب، مفردات في كلمات القرآن الكريم ، انتشارات صوفیه العظمی، ۱۴۰۵هـ.ق.
۱۰. باباخانیاه، اعظم، اعتقاد به منجی در اسلام، انتشارات پرک، چاپ اول، ۱۳۹۹هـ.ش.
۱۱. بخاری، صحیح بخاری، مصدر الكتاب : موقع وزارة الأوقاف المصرية.
۱۲. بهروز لك، غلامرضا، سیاست و مهدویت، ۱جلد، موسسه آینده روشن، پژوهشكده مهدویت - قم (ایران)، چاپ ۲، ۱۳۸۸هـ.ش.
۱۳. پیشوایی، مهدی، سیره پیشوایان، مؤسسه امام صادق علیه السلام، قم، ۱۳۹۰هـ.ش.
۱۴. توفیقی، حسین، آشنایی با ادیان بزرگ، چاپ پنجم، انتشارات سمت، ۱۳۸۱هـ.ش.
۱۵. حر عاملی، محمد بن حسن، إثبات الهداء بالنصوص و المعجزات، ۵جلد، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات - بیروت (لبنان)، چاپ ۱، ج ۵، ۱۴۲۵ هـ.ق.
۱۶. حکیمی، محمدرضا، خورشید مغرب، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دهم، ۱۳۷۶هـ.ش.
۱۷. حیدری، احمد، نهضت انتظار ۲، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشكده تحقیقات اسلامی - تهران (ایران)، چاپ ۱، ۱۳۸۳ هـ.ش.
۱۸. دانشنامه زبان و ادب فارسی، خبرنامه گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، انتشارات سخن، شماره ۸، اسفند ۱۳۹۳هـ.ش.
۱۹. داودی، علی اصغر، جهانی شدن و چالش های حاکمیت های ملی، کتاب نقد ۲۴ و ۲۵، ۱۳۸۶هـ.ش.
۲۰. رابرتسون، رونالد، جهانی شدن: تئوری های اجتماعی و فرهنگ جهانی، مترجم: کمال پولادی، نشر ثالث، ۱۳۸۵هـ.ش.
۲۱. رجالی تهرانی، علیرضا، یکصد پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان (عج)، انتشارات بلوغ - قم (ایران)، چاپ ۱۶، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۲۲. رضوانی، علی اصغر، مهدویت و جهانی سازی، مسجد مقدس جمکران - قم (ایران)، چاپ ۳، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۲۳. _____ ، نظریه پردازی درباره آینده جهان، مسجد مقدس جمکران - قم (ایران)، چاپ ۳، ۱۳۸۶ هـ.ش.

۲۴. _____ ، موعودشناسی و پاسخ به شبهات، مسجد مقدس جمکران - قم (ایران)، چاپ ۶، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۲۵. سجستانی، ابو داود سلیمان ابن أشعث اسحاق، سنن أبي داود، دار الحديث، قم (ایران)، بی تا.
۲۶. شافعی، محمد بن طلحه، مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول، ج ۲، ۱۴۱۲ هـ.ق.
۲۷. صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی، کمال الدین، مؤسسه النشر الاسلامی، التابعه لجماعه المدرسین بقم المشرفه، ۱۴۰۵ هـ.ق.
۲۸. صفدی، صلاح الدین، الوافی بالوفیات، ج ۲، استانبول، ۱۹۳۱ م.
۲۹. طباطبائی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان/المیزان فی تفسیر القرآن، چاپ پنجم، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۳۰. _____ ، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۷۴ هـ.ش.
۳۱. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، مؤسسه انتشارات ائمه علیهم السلام، قم، ۱۳۸۰ هـ.ش.
۳۲. طبری، محمد بن جریر، دلائل الامامه، قم: مؤسسه البعثه، ۱۴۰۵ هـ.ق.
۳۳. _____ ، دلائل الامامه، الطبعة الثالثة، قم، مؤسسه منشورات الرضی، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۳۴. عاملی، حر، وسایل الشیعه، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ج ۱۵، ۱۴۰۱ هـ.ق.
۳۵. العمیدی، سید ثامر هاشم، مهدی منتظر علیه السلام در اندیشه اسلامی، مترجم محمدباقر محبوب القلوب، انتشارات جمکران، ۱۳۹۶ هـ.ش.
۳۶. فقیه ایمانی، مهدی، مهدی منتظر در نهج البلاغه، اصفهان، کتابخانه عمومی امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام، ۱۳۹۶ هـ.ش.
۳۷. کچویان، حسین، نظریه های جهانی شدن و دین، نشر نی، ۱۳۸۵ هـ.ش.
۳۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۸ جلد، دار الکتب الإسلامیة - تهران (ایران)، چاپ: ۴، ۱۴۰۷ هـ.ق.
۳۹. کورانی، علی، عصر ظهور، مؤسسه انتشارات امیر کبیر، شرکت چاپ و نشر بین الملل - تهران (ایران)، چاپ ۶، ۱۳۸۲ هـ.ش.
۴۰. _____ ، عصر ظهور، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۴۱. گیدنز، آنتونی، چشم اندازهای جهانی، مترجم: محمدرضا جلالی پور، انتشارات طرح نو، ۱۳۸۴ هـ.ش.

۴۲. ماوردی، علی بن محمد، **النکت و العیون فی تفسیر القرآن الکریم** (تفسیر ماوردی)، مصحح: عبدالرحیم، سید بن عبدالمقصود، انتشارات: دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، بیروت - لبنان، ج ۱، ۱۴۲۵ هـ.ق.
۴۳. المبارک فوری، **تحفه الاحوذی بشرح جامع الترمذی**، ج ۶، ۱۴۳۶ هـ.ق.
۴۴. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، **بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام**، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۴۵. _____، **بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار**، ۱۱۰ جلد، دار إحياء التراث العربی، چاپ ۱، بی تا.
۴۶. مسلم، **صحیح مسلم**، دار النشر: دار إحياء التراث العربی، بیروت - لبنان، تحقیق: محمد فؤاد عبد الباقي، ج ۱.
۴۷. مشکور، محمدجواد، **خلاصه ادیان در تاریخ دین های بزرگ**، تهران: انتشارات شرق، ۱۳۸۰ هـ.ش.
۴۸. مصباح یزدی، محمدتقی، **اخلاق در قرآن**، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله، ج ۱، ۱۳۸۳ هـ.ش.
۴۹. _____، **معارف قرآن**، نشر در راه حق، ۱۳۷۳ هـ.ش.
۵۰. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تنظیم و تحقیق: احمدعلی بابایی، دارالکتب الإسلامیه، تهران، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۵۱. _____، **حکومت جهانی مهدی**، انتشارات نسل جوان، قم، چاپ هشتم، ۱۳۹۰ هـ.ش.
۵۲. موحدیان عطار، علی و جمعی از نویسندگان، **گونه شناسی اندیشه منجی موعود در ادیان**، قم: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۵۳. مؤسسه معارف اسلامی، **معجم أحادیث الإمام المهدی علیه السلام**، ۸ جلد، مسجد مقدس جمکران - قم (ایران)، چاپ ۲، ۱۴۲۸ هـ.ق.
۵۴. میرسلیم، سید مصطفی، **دانشنامه جهان اسلام**، انتشارات بنیاد دایره المعارف اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۵ هـ.ش.
۵۵. هاشمی شهیدی، اسدالله، **ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از دیدگاه اسلام، مذاهب و ملل جهان**، مسجد مقدس جمکران - قم (ایران)، چاپ ۴، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۵۶. یان، آرت، شولت، **نگاهی موشکافانه به پدیده جهانی شدن**، ۱۹۹۸ م.

مقالات

- (۱) اسماعیلی، رضا، "جهانی شدن تهدیدها و فرصت‌های ناشی از آن"، مجله رشد آموزشی علوم اجتماعی، شماره ۴، سال ۱۳۸۲ هـ.ش.
- (۲) توفیقی، حسین، "هفت آسمان"، فصلنامه تخصصی ادیان و مذاهب، ش ۲۲، سال ششم، تابستان ۱۳۸۳ هـ.ش.
- (۳) جمعی از نویسندگان، "در انتظار خورشید"، (مجموعه مقالات همایش در انتظار خورشید)، مرکز جهانی علوم اسلامی - قم (ایران)، چاپ ۱، ۱۳۸۵ هـ.ش.
- (۴) جمعی از نویسندگان مجله حوزه، "چشم به راه مهدی"، حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی، مرکز انتشارات قم (ایران)، چاپ ۲، ۱۳۷۸ هـ.ش.
- (۵) حمادی، عبدالله، "ما و مظاهر جهانی شدن"، ترجمه عبدالله نکونام قدیمی، همشهری، شماره ۲۲۴۳، سال هفتم، شهریور ۱۳۸۱ هـ.ش.
- (۶) سلیمیان، خدا مراد، "فرهنگ‌نامه مهدویت"، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف، تهران - ایران، ۱۳۸۸ هـ.ش.
- (۷) عبدالحمید، علی عادل، "جهانی‌شدن و آثار آن بر کشورهای جهان سوم"، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۱ و ۱۲.
- (۸) موسسه فرهنگی انتظار نور، "گفتمان مهدویت: سخنرانی و مقاله‌های گفتمان چهارم"، بوستان کتاب قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم (ایران)، چاپ ۴، ۱۳۸۷ هـ.ش.
- (۹) محمدی آرانی، مریم، "منجی‌گرایی در ادیان"، انتشارات طلوع، فصلنامه تخصصی مذاهب و فرق اسلامی، سال ششم، شماره ۲۲، تابستان ۱۳۸۶ هـ.ش.
- (۱۰) موحدیان، علی، عطاء، "هفت آسمان"، فصلنامه تخصصی ادیان و مذاهب شماره ۱۲ و ۱۳، سال سوم و چهارم زمستان ۱۳۸۰ هـ.ش و بهار ۱۳۸۱ هـ.ش.
- (۱۱) نصیری، قدیر، "چیستی جهانی‌شدن، تأملی نظری در سمت و سرنوشت آهنگ جهانی"، مطالعات راهبردی ۳، ۱۳۹۷ هـ.ش.